

VLAAMSE INTERUNIVERSITAIRE RAAD

DE ONDERWIJSVISITATIE FAMILIALE EN SEKSUOLOGISCHE WETENSCHAPPEN

Een onderzoek naar de kwaliteit van de opleiding
familiale en seksuologische wetenschappen
aan de Katholieke Universiteit Leuven

Brussel, oktober 1998

Voorwoord

In dit rapport brengt de visitatiecommissie familiale en seksuologische wetenschappen verslag uit over haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek dat zij in de maand mei 1998 heeft verricht naar de kwaliteit van de academische opleiding in de familiale en seksuologische wetenschappen aan de K.U.Leuven. Dit initiatief kadert in de werkzaamheden van de universiteiten en van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.) met betrekking tot de kwaliteitszorg van het academisch onderwijs. Hoewel de visitatie afzonderlijk in Vlaanderen plaatsvond, moet ze tevens gesitueerd worden in de bestaande samenwerking tussen de VL.I.R. en haar Nederlandse tegenhanger, de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU). Dit komt onder meer tot uiting in de gehanteerde procedure.

Het rapport is in de eerste plaats bedoeld voor de betrokken opleiding en faculteit, en is in het bijzonder gericht op kwaliteitshandhaving en -verbetering.

Belangrijk hierbij is de opmerking van de commissie dat het in eerste instantie de bedoeling is dat haar rapport binnen de faculteit aanleiding geeft tot discussie over op welke punten de betrokkenen zelf binnen de gegeven randvoorwaarden verbetering nodig en mogelijk achten. Daarnaast kan ook gehoopt worden dat het rapport voor de opleiding aanleiding is om, waar mogelijk en zinvol, in onderling overleg te werken aan de verdere optimalisering van de positief beoordeelde kwaliteit.

Naast het leveren van een bijdrage tot kwaliteitshandhaving en -verbetering, moet het rapport tevens de bredere samenleving inlichten over de verschillende aspecten van het academisch onderwijs in de familiale en seksuologische wetenschappen, en informatie verschaffen over de wijze waarop de betrokken opleiding omgaat met de kwaliteit van het onderwijs. Aan deze opdracht wordt ruimschoots voldaan.

De lezer moet zich echter terdege realiseren dat de rapportering van de visitatiecommissie slechts één fase is in het proces van kwaliteitszorg en dat het voorliggende rapport slechts een momentopname biedt van het academisch onderwijs in de familiale en seksuologische wetenschappen.

De commissie dankt in haar inleiding al diegenen die binnen de universiteit bij de voorbereiding en uitvoering van deze visitatie waren betrokken. Ik sluit mij graag bij deze dank aan. Daarenboven is de VL.I.R. in het bijzonder veel dank verschuldigd aan de voorzitter en de leden van de visitatiecommissie voor de deskundigheid en de inzet waarmee zij hun opdracht hebben uitgevoerd.

A. Oosterlinck

Voorzitter VL.I.R.

Inhoud

Voorwoord	2
I. De onderwijsvisitatie familiale en seksuologische wetenschappen	5
1. Inleiding	5
2. De visitatiecommissie	5
2.1. Samenstelling	5
2.2. Taakomschrijving	6
2.3. Werkwijze	6
3. Korte terugblik op de visitatie	7
4. Opzet en indeling van het rapport	7
II. Het referentiekader	9
1. Referentiekader seksuologie	9
2. Algemeen didactische uitgangspunten	9
III. Katholieke Universiteit Leuven. De opleiding familiale en seksuologische wetenschappen	12
1. Onderwijsfilosofie	12
1.1. Doelstellingen en eindtermen	12
1.2. Karakteristieken van het programma	13
2. Het programma	13
2.1. Opbouw van het programma	13
2.2. Inhoud van het programma	14
2.3. Gebruikte werkvormen	15
2.4. Toetsing	15
2.5. Vaardigheden van studenten	15

3.	Stage en eindverhandeling	16
3.1.	Stage	16
3.2.	Eindverhandeling	16
4.	De student en zijn/haar onderwijs	17
4.1.	Instroom en totaal aantal studenten	17
4.2.	Slaagcijfers en rendementen	18
4.3.	Gemiddelde studieduur	18
5.	Studeerbaarheid	19
5.1.	Studietijd	19
5.2.	Studievoorzichting en -begeleiding	19
6.	De faciliteiten	20
7.	De afgestudeerden	20
8.	De staf	21
9.	Internationalisering	22
10.	Interne kwaliteitszorg	22
10.1.	De zelfstudie	22
10.2.	De interne kwaliteitszorg	22
11.	Samenvatting van de voornaamste aanbevelingen van de visitatiecommissie	23

Bijlagen

Bijlage 1:	Personalie van de leden van de visitatiecommissie	25
Bijlage 2:	Bezoekschema	27

I. De Onderwijsvisitatie Familiale en Seksuologische Wetenschappen

---

1. Inleiding

In dit rapport brengt de visitatiecommissie familiale en seksuologische wetenschappen verslag uit van haar bevindingen over de academische opleiding familiale en seksuologische wetenschappen aan de K.U.Leuven die zij op 6 en 7 mei 1998, in opdracht van de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VL.I.R.), heeft gevisiteerd.

De commissie heeft getracht om, ingevolge haar opdracht, zich een zo goed mogelijk beeld te vormen van de kwaliteit van de betrokken opleiding en van de wijze waarop binnen het kader van deze opleiding met kwaliteit wordt omgegaan.

2. De visitatiecommissie

2.1. Samenstelling

De visitatiecommissie familiale en seksuologische wetenschappen werd ingesteld door de VL.I.R. bij besluit van 6 januari 1998.

De commissie had de volgende samenstelling:

Voorzitter:

- **Prof. dr. A.K. Slob**, hoogleraar Afdeling Endocrinologie en Voortplanting Erasmusuniversiteit Rotterdam, medisch fysioloog/seksuoloog NVVS.

Leden:

- **Prof. dr. M. Spoelders**, hoofddocent en voorzitter Vakgroep Pedagogiek Universiteit Gent.
- **Dr. P. Smits**, huisarts-seksuoloog, medewerker seksuologie Universitaire Instelling Antwerpen.

Mevr. A. Van Linthoudt, stafmedewerker onderwijsbeleid verbonden aan het VL.I.R. -secretariaat, trad op als secretaris van de commissie.

Voor een kort curriculum vitae van de leden van de visitatiecommissie wordt verwezen naar bijlage 1.

2.2. Taakomschrijving

De taak van de visitatiecommissie, die in het instellingsbesluit is omschreven, was:

- a. op basis van de door de faculteiten aan te leveren informatie en door middel van ter plaatse te voeren gesprekken, zich een oordeel te vormen over de kwaliteit van de opleiding (inclusief de kwaliteit van de afgestudeerden) en over de kwaliteit van het onderwijsproces (inclusief de kwaliteit van de onderwijsorganisatie), mede gelet op de eisen/verwachtingen die voortvloeien uit de facultaire taak iedere student voor te bereiden op de zelfstandige beoefening van de wetenschap of de beroepsmatige toepassing van wetenschappelijke kennis;
- b. het doen van aanbevelingen om te komen tot kwaliteitsverbetering.

2.3. Werkwijze

De commissie hield haar installatievergadering op 3 maart 1998. Tijdens deze vergadering heeft de commissie een referentiekader geformuleerd (zie hoofdstuk II.), waarin de minimumeisen werden vastgelegd waaraan een academische opleiding familiale en seksuologische wetenschappen naar haar opvatting zou moeten voldoen. Voorts werd er de zelfstudie besproken en het programma van het bezoek opgesteld¹.

Tijdens de eerste dag van het bezoek vond een voorbereidende vergadering van de visitatiecommissie plaats, gevolgd door gesprekken met het faculteitsbestuur en de opstellers van de zelfstudie, afzonderlijk met studenten en AP-leden uit de Permanente Onderwijscommissie, de studenten, de ZAP-leden, de verantwoordelijken voor studieadvies en -begeleiding, en de afgestudeerden. 's Avonds volgde een kennismaking met vertegenwoordigers van de academische overheid, van de faculteit en met de opleidingsverantwoordelijken.

De tweede dag van het bezoek vond het intern beraad van de commissie plaats. Tevens werd de mogelijkheid tot bijkomende gesprekken voorzien. Deze konden plaatsvinden op verzoek van de visitatiecommissie zelf of op verzoek van betrokken personen uit de bezochte universiteit. Daarnaast vond een afsluitend gesprek plaats met het faculteitsbestuur en de opleidingsverantwoordelijken. Verder heeft de commissie kennis genomen van bijkomende informatie die door de opleidingen werd ter beschikking gesteld, zoals eindverhandelingen, verslagen, schriftelijk studiemateriaal, tijdschriften en handboeken. Tevens werden onderwijsruimten en bibliotheken bezocht.

Het bezoek werd afgesloten met een mondelinge rapportering waarin de voorlopige bevindingen van de commissie werden gepresenteerd aan de gevisiteerde opleiding.

Als laatste stap in het visitatieproces heeft de commissie haar bevindingen, conclusies en aanbevelingen in voorliggend rapport vastgelegd.

---

1. Het bezoekschema van de visitatiecommissie is toegevoegd als bijlage 2.

3. Korte terugblik op de visitatie

De commissie hoopt met dit rapport een constructieve bijdrage te hebben geleverd tot de verbetering van de kwaliteit van de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen. Volgens de commissie moet het in eerste instantie de bedoeling zijn dat dit rapport binnen de opleiding en de faculteit aanleiding geeft tot discussie en dat wordt nagegaan op welke punten de betrokkenen zelf verbetering nodig achten, en in welke mate dit binnen de gegeven randvoorwaarden te verwezenlijken is.

De visitatiecommissie heeft haar opdracht met genoegen uitgevoerd. Zij wenst haar dank uit te spreken ten aanzien van al diegenen die binnen de universiteit bij de voorbereiding en uitvoering van deze visitatie waren betrokken. De commissie heeft de gastvrijheid waarmee zij werd ontvangen ten zeerste op prijs gesteld. In het bijzonder heeft zij waardering voor de grote openheid waarmee de gesprekken werden gevoerd.

De commissie hoopt dat haar rapport een bijdrage zal leveren tot de verdere optimalisering van het academisch onderwijs in de familiale en seksuologische wetenschappen.

Tenslotte hoopt de visitatiecommissie dat voorliggend rapport ook nuttige informatie verschaft aan de buitenwereld over de verschillende aspecten van het academisch onderwijs in de familiale en seksuologische wetenschappen en een goed inzicht geeft in de kwaliteit van de gevisiteerde opleiding.

4. Opzet en indeling van het rapport

Voorliggend rapport bestaat uit drie hoofdstukken. In hoofdstuk II beschrijft de commissie het referentiekader waarvan zij is uitgegaan bij de beoordeling van de gevisiteerde opleiding. In hoofdstuk III worden de aanbevelingen en conclusies ten aanzien van de gevisiteerde opleiding weergegeven.

II. Het Referentiekader

---

1. Referentiekader seksuologie

Bij de beoordeling van de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen is de visitatiecommissie uitgegaan van de doelstellingen en eindtermen die de opleiding voor het eigen onderwijs heeft gesteld, en die in de zelfstudie werden geformuleerd. Deze komen trouwens in grote mate overeen met de doelstellingen en eindtermen van de Nederlandse opleiding Specialisatie Seksuologie.

Een eerste reden waarom de visitatiecommissie zich op de eigen doelstellingen en eindtermen van de opleiding heeft gebaseerd, is dat respect voor de eigenheid van een opleiding veronderstelt dat in de eerste plaats wordt nagegaan of de opleiding erin slaagt de eigen doelstellingen te realiseren. Verder brengt het feit dat bij deze visitatie slechts één opleiding is betrokken met zich mee dat geen interuniversitaire vergelijking mogelijk is en het dus voor de visitatiecommissie mogelijk was zich op de doelstellingen van de opleiding zelf te baseren. Tenslotte is dit ook mogelijk geweest omdat de opleiding beoogt wetenschappelijke kennis bij te brengen, en geen beroepsopleiding wil zijn. Dit uitgangspunt heeft de commissie dan ook gerespecteerd.

Verder wenst de commissie op te merken dat zij de opleiding hoofdzakelijk heeft bekeken vanuit een seksuologisch referentiekader. De normatieve waarden die de opleiding wenst mee te geven, heeft de commissie als dusdanig niet bij haar beoordeling betrokken, omdat zij van mening is dat de invulling hiervan tot de vrijheid van de opleiding zelf behoort.

2. Algemeen didactische uitgangspunten

Los van het feit dat de eigen doelstellingen van de opleiding als uitgangspunt voor de beoordeling werden gehanteerd, kunnen een aantal algemeen didactische uitgangspunten worden geformuleerd waaraan volgens de commissie elke universitaire opleiding moet voldoen. Deze worden hierna weergegeven.

- a. De opleiding stelt zich garant voor de wetenschappelijke, maatschappelijke en beroepsvoorbereidende relevantie, de effectiviteit en efficiëntie van het opleidingsprogramma. De opleidingsonderdelen die in het programma geroosterd worden, moeten een legitieme,

- aantoonbare en samenhangende bijdrage leveren tot de realisering van de doelstellingen en minimumeisen.
- b. Studenten dienen verantwoordelijkheid te nemen voor hun studiekeuze, leerparcours en -proces, effectiviteit en voortgang van hun studie.
  - c. De opleiding schept door een inhoudelijk, personeel en logistiek kwalitatief hoogstaand aanbod de voorwaarden waaronder die verantwoordelijkheid zinvol kan opgenomen worden. Een dergelijk aanbod beantwoordt niet alleen aan de eisen qua doelstellingen, instructie-, leer- en vormingsprocessen en evaluatie die aan een universitair, academisch opleidingsprogramma in het algemeen kunnen gesteld worden, maar tevens aan de specifieke eisen qua onder meer wetenschappelijkheid, actualiteit, professionaliteit die vanuit het vakgebied (seksuologie) gesteld worden. De kwaliteit van dit aanbod moet geregeld worden geëvalueerd, bijvoorbeeld door middel van valide en betrouwbare bevraging van studenten en afgestudeerden.
  - d. De doelstellingen dienen relevant te zijn. Dit betekent concreet dat ze een hoog wetenschappelijk actualiteitsgehalte bezitten en dat ze een symbiose van toepassen en genereren van kennis reflecteren. Van meet af aan dient de onderliggende hiërarchisering en sequentiëring van de doelstellingen, zowel voor die van de hele opleiding als voor die van de opleidingsonderdelen afzonderlijk, aan de student bekend gemaakt te worden.
  - e. Wat de instructie-, vormings- en leerprocessen betreft, zijn overwegend drie aspecten belangrijk.
    - De inhoudelijke invulling genereert eisen naar de kwaliteit van het beschikbare studiemateriaal en de bredere documentaire ondersteuning van de processen. De kennis waarin ingeleid wordt dient zo gestructureerd, gematerialiseerd en gedocumenteerd te zijn dat efficiënt en effectief leren met het oog op de realisering van de doelstellingen metterdaad kan plaats vinden.
    - Er kunnen eisen gesteld worden in verband met de sequentiëring en de wijze waarop de kennis gepresenteerd wordt (de gebruikte werkvormen, de ondersteuning ervan met gepaste communicatie- en informatietechnologieën, de beschikbare materiële infrastructuur). Het leerproces dient met name ondersteund te worden door een moderne didactische uitrusting en door goed aansluitend studie- en instructiemateriaal, dat in voldoende mate voor de studenten beschikbaar is. Een gevarieerd gebruik van aangepaste didactische werkvormen en een efficiënte begeleiding ervan met relevante technologieën zijn van belang. De gehanteerde werkvormen dienen gericht te zijn op het zelfstandig, kritisch-reflexief verwerken van de leerstof. Ze dienen te appelleren aan het probleemoplossend en creatief vermogen van de student. Belangrijk hierbij is dat voldoende aandacht wordt besteed aan de didactische vaardigheden van de docenten.
    - In hoofde van de studenten dient te worden gekeken naar hun draagkracht, hun studievreugde en -belasting, hun mogelijkheden voor efficiënt gebruik van de studietijd enzovoort. Bovendien is het van belang na te gaan of er in de mate van het mogelijke rekening wordt gehouden met individuele verschillen, onder meer in studiestijl en -tempo. Dit laatste kan, bijvoorbeeld, blijken uit differentiatievoorziening in leerparcours binnen het programma, en uit de dosering contactonderwijs vs. zelfstudie.
  - f. De belangrijkste eis ten aanzien van de evaluatie van het kennen en kunnen van de studenten is dat de vorm en inhoud ervan recht moeten doen aan de vooropgestelde doelstellingen en de wijze waarop deze vertaald worden in de instructie-, leer- en vormingsprocessen. Zo kan er bijvoorbeeld speciaal op gelet worden of er niet enkel via reproductie van kennis geëvalueerd

wordt, en of open-boekexamens regel dan wel uitzondering zijn. Eisen en vormen dienen, hoe dan ook, vooraf aan de studenten duidelijk bekend te worden gemaakt. Voorts dient ook aandacht besteed aan aspecten als billijkheid van de evaluatie, de betrouwbaarheid ervan en de kwaliteit van de geleverde feedback.

- g. De opleiding dient te voorzien in een systeem van studievoorlichting en -begeleiding dat gericht is op het verschaffen van de benodigde informatie en het voorkomen en tijdig signaleren van studie- (incl. examen)problemen, alsmede op het doen van suggesties voor oplossingen.

III. Katholieke Universiteit Leuven

De opleiding familiale en seksuologische wetenschappen binnen de faculteit geneeskunde

---

1. Onderwijsfilosofie

1.1. Doelstellingen en eindtermen

De opleiding familiale en seksuologische wetenschappen wil volgens de zelfstudie 'wetenschappelijke kennis aanbieden over seksualiteit, samenlevingsrelaties en het gezin. Ze wil de studenten over deze domeinen wetenschappelijk leren denken. Ze wil maken dat ze in de toekomst de nodige kritische houding verwerven om nieuwe beschikbare informatie op deze domeinen te vinden en te toetsen op haar wetenschappelijke degelijkheid. Ze wil gediplomeerden afleveren die zelfstandig vragen met betrekking tot aspecten van het seksuologische domein, zoals die zich vanuit het onderzoek of de samenleving aandienen, op wetenschappelijk verantwoorde wijze kunnen analyseren.'

De visitatiecommissie is van oordeel dat de doelstellingen in de zelfstudie helder en duidelijk zijn geformuleerd. Wanneer in de toekomst, zoals de commissie verder suggereert (zie 2.2.), meer aandacht zou worden besteed aan counselings- en voorlichtingsvaardigheden, zullen de doelstellingen opnieuw moeten worden bekeken en verder worden uitgewerkt.

De doelstellingen zijn in de gegeven omstandigheden en met de gegeven middelen te bereiken, al dringt zich in dit kader een uitbreiding van het personeelsbestand en van de werkingsmiddelen op, onder meer met het oog op de begeleiding van de stage en de eindverhandeling, de aankoop van boeken en tijdschriften, het fundamenteel onderzoek, de internationalisering, ... (zie verder).

De doelstellingen en eindtermen kunnen zonder twijfel worden getypeerd als zijnde van universitair niveau. De opleiding biedt duidelijk een algemene, academische vorming en is geen vakopleiding.

De doelstellingen en eindtermen beantwoorden in het algemeen aan de minimumeisen die door de commissie werden geformuleerd in haar referentiekader. Wel acht de commissie het wenselijk de opleiding iets meer praktisch gericht te maken, en de studenten voor te bereiden op hulpverlening en voorlichting op zeer basaal niveau (zie 2.2.).

De doelstellingen lijken bij de studenten in het algemeen voldoende bekend te zijn. Een beperkt aantal studenten lijkt er echter onvoldoende van op de hoogte dat de opleiding niet tot doel heeft om therapeuten op te leiden (zie 5.2.).

De visitatiecommissie is verder van mening dat de doelstellingen en eindtermen goed zijn geoperationaliseerd in het programma. De docenten zijn zich bewust van de na te streven doelstellingen en eindtermen, en brengen dit als dusdanig ook in het programma naar voren.

Tenslotte wenst de commissie op te merken dat de band tussen de opleiding en het Communicatiecentrum voor echtpaar- en familietherapie -eventueel onder een andere naam- in elk geval behouden en zelfs nog geïntensifieerd dient te worden. In dit kader verwelkomt de commissie het voorstel van de opleiding om een overkoepelende structuur onder de naam 'Centrum voor fertiliteit, seksualiteit en relatie' in het leven te roepen. Deze band is absoluut noodzakelijk met het oog op het inbrengen van klinische en wetenschappelijke aspecten in de opleiding, onder meer in het kader van de stage.

1.2. Karakteristieken van het programma

De visitatiecommissie is van mening dat het programma voldoende mogelijkheden biedt om het probleemoplossend vermogen van de studenten te ontwikkelen. Het voorstel van de commissie om eenvoudige counselings- en voorlichtingsvaardigheden in het programma op te nemen (zie 2.2.) zou hier nog enige verbetering kunnen brengen. Ook zou kunnen worden overwogen het seminarie seksuologie in de eerste licentie iets meer gewicht te geven. Het onafhankelijk en kritisch denken wordt voldoende aangescherpt, en gevrijwaard door de multidisciplinariteit van de opleiding. Ook het zelfstandig leren en werken wordt voldoende bevorderd.

De commissie meent dat het programma voor de studenten die de opleiding volgen parallel met of na een andere tweede-cyclusopleiding in het algemeen beperkte doch voldoende mogelijkheden biedt om een zicht te krijgen op de samenhang tussen de opleiding en de latere beroepsuitoefening. Voor de studenten die enkel de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen als tweede-cyclusopleiding volgen, is dit minder duidelijk. Globaal genomen meent de commissie dat de opleiding, zonder direct beroepsgericht te zijn, een prima basis biedt voor wie na de opleiding wil specialiseren tot therapeut.

Tenslotte is de commissie van mening dat het programma adequate mogelijkheden biedt voor het aanleren van een attitude van permanent leren. Dit blijkt ook de facto uit het gesprek dat de commissie heeft gehad met de afgestudeerden.

2. Het programma

2.1. Opbouw van het programma

De opleiding familiale en seksuologische wetenschappen is een tweede-cyclusopleiding die bestaat uit twee studiejaar, de licenties. Het programma van de eerste licentie is voor alle studenten

gemeenschappelijk. In de tweede licentie kiezen ze, naast de verplichte opleidingsonderdelen, één keuze-opleidingsonderdeel. De studenten van de tweede licentie schrijven tevens een eindverhandeling, en volgen een stage van 30 uren.

De visitatiecommissie is van oordeel dat het programma evenwichtig is qua opbouw, en een goede samenhang vertoont. In het algemeen wordt de multidisciplinariteit van de opleiding sterk gewaardeerd door de visitatiecommissie. Wel heeft de commissie vastgesteld dat het opleidingsonderdeel 'Algemene biologie' niet aan de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen is aangepast, en dat de somatische seksuologische verworvenheden nog onvoldoende duidelijk zijn geïntegreerd in de opleidingsonderdelen en de medische aspecten weinig zijn geprofileerd.

Het aantal uren dat de studenten kunnen invullen met keuze-opleidingsonderdelen is beperkt maar voldoende. Het aantal opleidingsonderdelen waaruit kan worden gekozen is zeer ruim. Wel zijn in de keuzelijst enkele opleidingsonderdelen opgenomen die voor de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen niet relevant zijn, zoals bijvoorbeeld 'Initiatie tot ondernemen'.

Voor wat betreft de stage zou het aantal keuzemogelijkheden groter mogen zijn. Voor het onderwerp van de eindverhandeling wordt de studenten ruimschoots voldoende keuzemogelijkheid geboden.

2.2. Inhoud van het programma

De visitatiecommissie meent dat het programma van de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen in zijn geheel genomen van zeer goed niveau is en dat het in het algemeen inhoudelijk actueel is. Wel heeft de commissie vastgesteld dat een gedeelte van de gebruikte literatuur relatief verouderd is. Het valt haar ook op dat algemene, hedendaagse handboeken zoals bijvoorbeeld 'Human Sexology' (Bancroft, 1989), 'Facetten van seksualiteit' (Slob et al., 1994) of 'Leerboek Seksuologie' (Slob et al., 1998) niet standaard binnen de opleiding in gebruik zijn. Ook actuele maatschappelijke thema's, bijvoorbeeld met betrekking tot multiculturaliteit, komen weinig aan bod.

Het niveau van de opleidingsonderdelen, zowel de algemene als de specialisatie-opleidingsonderdelen, is zeer goed. Wel meent de commissie dat een aantal van de algemene opleidingsonderdelen meer zou mogen worden toegespitst op de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen. Zeker voor een tweede-cyclusopleiding kan het een probleem vormen dat de studenten algemene opleidingsonderdelen uit de kandidaturen van een andere faculteit moeten volgen. Een duidelijkere band met de eigen opleiding is hier wenselijk.

Verder stelt ook de gewijzigde samenstelling van de instroom nieuwe eisen ten aanzien van de opleiding. Hieraan kan volgens de commissie onder meer worden tegemoet gekomen door aandacht te besteden aan eenvoudige seksuologische counseling en advisering, en aan de basisbeginselen van seksuele voorlichting, vorming en preventie, met behoud van het wetenschappelijke niveau van de opleiding.

De terugkoppeling van het wetenschappelijk onderzoek naar het onderwijs lijkt de commissie te volstaan en gebeurt in de praktijk meer dan uit de syllabi blijkt. Omwille van het personeelstekort wordt echter vrij weinig aan fundamenteel onderzoek gedaan. Een personeelsuitbreiding dringt zich ook in dit opzicht op. Onder meer het toekennen van een AAP-mandaat zou de gelegenheid kunnen bieden meer fundamenteel onderzoek aan te trekken. Verder lijkt het ook mogelijk om met een beperkt bijkomend budget meer gastdocenten uit binnen- en buitenland in te schakelen voor het onderwijs.

2.3. Gebruikte werkvormen

De commissie is van oordeel dat de onderwijsvormen en -middelen adequaat zijn gegeven de onderwijsdoelstellingen, en op een bevredigende wijze worden gebruikt. Toch lijkt het mogelijk nog iets meer gebruik te maken van seminarie-vormen en interactieve werkvormen, en dienen extra middelen te worden voorzien om dit ook bij een stijgend studentenaantal te kunnen waarborgen. In het algemeen is er een voldoende gevarieerd gebruik van onderwijsvormen en -middelen, al lijkt de balans toch overwegend over te hellen naar de hoorcolleges. Ook hier zou een AAP-mandaat een aantal mogelijkheden kunnen bieden.

2.4. Toetsing

Volgens de zelfstudie worden in principe alle examens afgenomen op het einde van het academiejaar, meestal mondeling.

Het niveau van de examens is volgens de commissie goed. Positief is dat de examens overwegend toetsen op inzicht.

De examenvormen zijn in overeenstemming met de inhoud en de doelstellingen van de opleidingsonderdelen. De opleiding dient er zich wel van bewust te zijn dat, indien in het programma meer aandacht zou worden besteed aan counseling, preventie en voorlichting, de examenvormen moeten worden aangepast aan het toetsen van deze vaardigheden.

Wat betreft de wijze van beoordeling werden er bij de commissie geen problemen gesignaleerd.

Tenslotte heeft de commissie vastgesteld dat de organisatie van de examens goed verloopt en dat bij het opstellen van het examenrooster voldoende soepelheid wordt aan de dag gelegd.

2.5. Vaardigheden van studenten

De commissie is van mening dat weinig expliciete aandacht wordt besteed aan het bijbrengen van schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in de moedertaal. Dit gebeurt voornamelijk in het kader van de eindverhandeling, en wordt verder niet systematisch geoefend. Ook aan het bijbrengen van mondelinge uitdrukkingsvaardigheid wordt geen systematische aandacht besteed. Hetzelfde geldt voor het bijbrengen van vaardigheden in vreemde talen, computervaardigheden en sociale vaardigheden. Voor wat de vaardigheden in vreemde talen betreft, acht de commissie het positief dat de opleidingsonderdelen uit het Engelstalige programma voortaan ook als keuzemogelijkheid aan de studenten van het Nederlandstalig programma zullen worden aangeboden.

Dat aan deze vaardigheden weinig op een systematische wijze aandacht wordt besteed, is volgens de commissie niet problematisch. Voor deze tweede-cyclusopleiding kunnen deze vaardigheden voorondersteld worden, en het behoort dus niet als dusdanig tot de taak van de opleiding hieraan te werken. Er zijn trouwens op universitair niveau voorzieningen aanwezig om deze vaardigheden bij te schaven. Wel kan het aanwenden van deze vaardigheden door de opleiding worden gestimuleerd, onder meer door teksten uit de seksuologische vakliteratuur in hun oorspronkelijke taal te lezen en te bespreken.

3. Stage en eindverhandeling

3.1. Stage

De studenten van de tweede licentie dienen een observatiestage van 30 uur te lopen, die doorgaans bestaat uit de aanwezigheid bij 15 stafbesprekingen op de Dienst Huwelijk en Gezin van de Universitaire Ziekenhuizen Leuven. Studenten die dit wensen kunnen de stage ook elders volgen.

De commissie is van mening dat de stages algemeen genomen van voldoende tot goed niveau zijn. Wel lijkt het wenselijk het aantal stageplaatsen en daarmee ook de keuzemogelijkheden voor de studenten uit te breiden. Het moet ook mogelijk zijn stageplaatsen in het buitenland, bijvoorbeeld Nederland, te zoeken, waar de studenten dan gedurende één week full time zouden meelopen.

Het relatieve gewicht van de stage binnen de opleiding lijkt aan de lage kant.

De begeleiding van de stage lijkt vrij beperkt. Een ruimere personeelsomkadering zou in dit opzicht meer dan wenselijk zijn. Verder zouden ook de stafleden van het Communicatiecentrum en de Dienst Huwelijk en Gezin, die bij de begeleiding van de stage zijn betrokken, op één of andere wijze formeel aan de opleiding moeten kunnen worden verbonden (zie 8.).

Tenslotte meent de commissie dat de gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de stage voldoen. Het rapport van 10 pagina's dat de studenten dienen te schrijven, is in verhouding met de aard van de stage.

3.2. Eindverhandeling

De criteria waaraan de eindverhandeling moet voldoen, liggen volgens de zelfstudie op inhoudelijk, methodisch en formeel vlak. Inhoudelijk dienen de studenten zich vertrouwd te maken met de door hen gekozen thematiek. Via een degelijk literatuuroverzicht moeten zij een concrete onderzoeksvraag aflijnen of een onderzoeksvraag situeren in het literatuuroverzicht. Deze onderzoeksvraag wordt dan uitgewerkt in een eigen onderzoek. Methodisch dienen de studenten hun wijze van aanpak te verantwoorden, moeten zij in staat zijn op correcte wijze gegevens te verzamelen en te analyseren, dienen de conclusies te steunen op een juiste interpretatie en moeten ze kritisch worden besproken. Formeel moet de verhandeling beantwoorden aan een wetenschappelijk onderzoeksrapport met een optimale omvang van 70 tot 100 bladzijden, helder geformuleerd en in een correcte taal weergegeven.

Hoewel de eindverhandeling op het programma van de tweede licentie staat, wordt van de studenten verwacht dat zij er reeds in de eerste licentie een aanvang mee nemen.

Op basis van de steekproef van eindverhandelingen die de commissie heeft bestudeerd, komt zij tot de vaststelling dat het niveau ervan algemeen genomen uitstekend is.

Het relatieve gewicht van de eindverhandeling binnen de opleiding is vrij gering. Inmiddels heeft de Permanente Onderwijscommissie voorgesteld het aandeel van de eindverhandeling in het programma te verdubbelen tot 14 studiepunten, hetgeen volgens de visitatiecommissie een absoluut minimum is.

De begeleiding van de eindverhandeling lijkt niet geheel te volstaan. Voor de studenten die reeds een tweede-cyclusopleiding achter de rug hebben is een gestructureerde begeleiding van de eindverhandeling minder noodzakelijk omdat zij doorgaans reeds elders een eindverhandeling hebben moeten maken. Gezien echter de recente evolutie van de instroom, waarbij ook studenten

die enkel een eerste cyclus van een andere opleiding achter de rug hebben, de opleiding aanvatten, is een meer gestructureerde begeleiding, zeker voor deze groep van studenten, noodzakelijk. De handleiding voor de eindverhandeling die recent door de Permanente Onderwijscommissie werd goedgekeurd, zal op dit vlak wellicht verbetering brengen. Verder acht de commissie ook de uitbreiding van het opleidingsonderdeel 'Methoden en technieken van seksuologisch onderzoek' positief. Met het oog op de begeleiding van de eindverhandeling wenst de commissie tenslotte aan te bevelen deskundigen die niet rechtstreeks bij de opleiding zijn betrokken, aan te trekken als (co-)promotor.

De gehanteerde criteria en de wijze van beoordeling van de eindverhandeling lijken de commissie goed.

4. De student en zijn/haar onderwijs

4.1. Instroom en totaal aantal studenten

Tabel 1: Aantal studenten familiale en seksuologische wetenschappen in de periode '87-'88 t.e.m. '97-'98

Academiejaar	1e lic	2e lic
'87-'88	16	20
'88-'89	12	15
'89-'90	25	12
'90-'91	15	21
'91-'92	12	22
'92-'93	14	23
'93-'94	27	26
'94-'95	30	31
'95-'96	24	37
'96-'97	47	34
'97-'98	39	36

Het aantal studenten familiale en seksuologische wetenschappen is aan schommelingen onderhevig, doch globaal gesproken kan een stijgende tendens worden vastgesteld. Het lijkt de commissie dan ook niet meer dan normaal dat de werkingsmiddelen van de opleiding in overeenstemming met dit gestegen studentenaantal worden gebracht.

Verder moet erop worden gewezen dat de samenstelling van de studentenpopulatie de laatste jaren aanzienlijk is gewijzigd. De opleiding, die oorspronkelijk werd geconcipieerd als een postgraduaatsopleiding, wordt nu ook geconfronteerd met studenten die deze opleiding als enige tweede-cyclusopleiding volgen. Gezien de gemiddelde wetenschappelijke maturiteit van deze studenten lager ligt, is een andere aanpak vereist, onder meer inzake de begeleiding van de eindverhandeling (zie 3.), maar ook voor wat betreft de invulling van de opleidingsonderdelen (zie 2.2.).

Voor beide licenties bedraagt het gemiddeld aantal vrouwelijke studenten ongeveer het dubbele van het aantal mannelijke.

4.2. Slaagcijfers en rendementen

Tabel 2: Slaagpercentages studenten familiale en seksuologische wetenschappen in de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 (verhouding aantal geslaagden t.o.v. aantal studenten ingeschreven op de rol)

Academiejaar	1e lic	2e lic
'87-'88	50,0	15,0
'88-'89	50,0	35,3
'89-'90	70,8	76,9
'90-'91	50,0	21,7
'91-'92	75,0	22,7
'92-'93	73,3	26,1
'93-'94	62,5	34,6
'94-'95	66,7	32,4
'95-'96	70,8	54,1
'96-'97	66,0	87,5

Over de periode '87-'88 t.e.m. '96-'97 slaagt gemiddeld 63,51% van de studenten van de eerste licentie, en 40,63% van de studenten van de tweede licentie.

Bij de interpretatie van de slaagcijfers dient volgens de zelfstudie met een aantal factoren rekening te worden gehouden. In eerste instantie is het zo dat een relatief groot gedeelte van de studenten de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen volgt in combinatie met een andere studierichting. Een aantal van deze studenten haakt af voor het begin van de examenperiode. Verder zijn er in het verleden studenten geweest die de opleidingsonderdelen volgden uit interesse, maar nooit een eindverhandeling maakten omdat ze reeds een diploma in een andere studierichting hadden en geen tweede diploma nodig hadden. Zij volgden wel de colleges en legden hiervan examens af. Deze situatie is niet meer mogelijk sinds het academiejaar '95-'96. Vanaf dat jaar mogen de studenten van de tweede licentie geen examens meer afleggen vooraleer de eindverhandeling is ingediend.

Deze factoren in acht genomen, meent de commissie dat de slaagcijfers in het algemeen als gunstig kunnen worden beschouwd.

4.3. Gemiddelde studieduur

De gemiddelde studieduur voor de laatste tien cohorten bedraagt volgens de zelfstudie 3,5 jaar. Hierbij dient te worden opgemerkt dat in het verleden een groot aantal studenten de eindverhandeling niet inleverde in de tweede licentie, doch één of meerdere jaren later, wat een verlenging van de studieduur betekende.

De gemiddelde studieduur lijkt de commissie in overeenstemming met wat binnen de randvoorwaarden mag worden verwacht. De opleiding lijkt door een gemiddeld student binnen de voorziene tijd van twee studiejaar te kunnen worden afgerond. Gezien het momenteel niet meer mogelijk is aan de examens van de tweede licentie deel te nemen zonder de eindverhandeling te hebben ingeleverd, kan worden verwacht dat de gemiddelde studieduur zal dalen.

5. Studeerbaarheid

5.1. Studietijd

De commissie is van oordeel dat de reële studietijd voldoende in overeenstemming is met de begrote studietijd, zeker nu aan de eindverhandeling meer studiepunten zullen worden toegekend. De verdeling van de studietijd over en binnen de studiejaar lijkt in het algemeen voldoende evenwichtig, al is momenteel het tweede semester van de eerste licentie vrij zwaar qua belasting. De verschuiving van een aantal opleidingsonderdelen zou de situatie wat dit betreft kunnen verbeteren.

De verhouding tussen het aantal contacturen en het aantal uren vereist voor zelfstudie, lijkt de commissie in het algemeen evenwichtig.

5.2. Studievoorlichting en -begeleiding

STUDIEVOORLICHTING

Voorlichting aan aspirant-studenten gebeurt volgens de zelfstudie door het verspreiden van een informatiebrochure over het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen. Hierin worden de inhoud van de studie, de diverse beroepsuitwegen, de geschiktheidseisen zowel voor de studie als voor het beroep, de vereiste voorkennis en de aanvullende en specialisatieopleidingen beschreven. Verder organiseert de K.U. Leuven in samenwerking met de studierichting een infodag waarop de opleiding wordt voorgesteld samen met enkele andere studierichtingen.

Studenten kunnen met praktische vragen terecht bij het secretariaat van het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen, dat ook de rol van studentensecretariaat op zich neemt.

De voorlichting aan aspirant-studenten lijkt volgens de commissie doorgaans goed te verlopen. In een aantal gevallen lijkt er nog onvoldoende duidelijkheid over te bestaan dat de opleiding niet tot doel heeft therapeuten op te leiden, en dat hiervoor een bijkomende specialisatie-opleiding vereist is. Een beperkt aantal studenten beseft dit pas in de loop van de tweede licentie. Dit staat nochtans zowel in de programma- als in de informatiebrochure van de opleiding vermeld. Daar deze informatie in de informatiebrochure onder de hoofding 'Beroepsuitwegen' verder is uitgewerkt dan in de programmabrochure, lijkt het, met het oog op het creëren van meer duidelijkheid hieromtrent, aangewezen de studenten bij de inschrijving niet enkel de programmabrochure, maar ook de informatiefolder te bezorgen, zodat de studenten die de Dienst voor Studieadvies niet consulteren eveneens over deze brochure kunnen beschikken.

De voorlichting en advisering tijdens de studies lijkt niet steeds op bevredigende wijze over te komen bij een aantal studenten.

De studiegids die ter beschikking van aspirant-studenten en studenten wordt gesteld, is volgens de commissie goed bruikbaar.

STUDIEBEGELEIDING

De studiebegeleiding tijdens de opleiding lijkt niet geheel optimaal. De voornaamste oorzaak hiervan is een gebrek aan personeel.

Verder meent de commissie dat er, gezien het stijgend aantal studenten, nood is aan een ombudspersoon voor de opleiding, bijvoorbeeld in de persoon van een deeltijds praktijkassistent (zie 8.).

6. De faciliteiten

De commissie is van mening dat de onderwijsruimten niet volstaan. De beschikbare lokalen zijn omwille van het toenemend aantal studenten te klein geworden. De beschikbare ruimte is ook te beperkt om de studenten de gelegenheid te geven elkaar buiten de colleges te ontmoeten. Hiervoor dient in overleg met de faculteit een oplossing te worden gezocht.

Wat de bibliotheekinfrastructuur betreft, heeft de commissie vastgesteld dat er binnen het Departement Sociologie een uitstekend documentatiecentrum ter beschikking van de studenten staat, met name G.I.D.S., waarvan door de studenten ook frequent gebruik wordt gemaakt. Het boeken- en tijdschriftenbestand in de biomedische bibliotheek is echter onvoldoende, al is het positief dat recent op een aantal tijdschriften een abonnement werd genomen. Een uitbreiding van het internationale tijdschriftenbestand is echter nog steeds wenselijk. De opleiding familiale en seksuologische wetenschappen heeft nood aan een eigen budget voor de aankoop van boeken en tijdschriften. Verder acht de commissie het wenselijk dat in de bibliotheekcommissie van de biomedische bibliotheek, die beslist over de aankopen, een afgevaardigde van de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen zou worden opgenomen. Naast G.I.D.S. en de biomedische bibliotheek, kunnen de studenten nog terecht in een aantal andere bibliotheken, onder meer die van de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen. Deze voorzieningen werden door de visitatiecommissie niet bezocht.

7. De afgestudeerden

Door de centrale Coördinatiecommissie Plaatsingshulp van de K.U.Leuven wordt volgens de zelfstudie een waaier van activiteiten georganiseerd, gericht op een vlotte instroom van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt. Individueel advies en begeleiding bij het vinden van werk worden verzorgd door de Dienst voor Studieadvies.

Tot op heden is er nog maar één afgestudeerde die als enig licentiaatsdiploma dat van de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen heeft. Aangezien deze afgestudeerde nog een postgraduaatsopleiding volgt, zijn er geen gegevens beschikbaar over de tewerkstelling van

licentiaten familiale en seksuologische wetenschappen die geen ander diploma hebben. Alle andere afgestudeerden volgden namelijk de opleiding als tweede licentiaatsstudie. Volgens de zelfstudie kwam een aantal onder hen, voornamelijk met als eerste diploma dat van licentiaat in de psychologie of orthopedagogiek, of met dat van arts, terecht in de seksuele hulpverlening, meestal na het volgen van een voortgezette academische opleiding. Andere afgestudeerden kwamen terecht in het onderwijs voor leraren of regenten of in het secundair onderwijs, en legden zich naast hun hoofddiscipline toe op seksuele voorlichting, relationele en seksuele opvoeding. Vooral leraren moraal of godsdienst verkeren in deze situatie. Daarnaast zijn er ook afgestudeerden werkzaam in onderzoeksinstituten van de overheid of aan de universiteit.

Contacten met de afgestudeerden worden volgens de zelfstudie onderhouden via de Vlaamse Vereniging voor Seksuologie (VVS), die ontstaan is uit de afgestudeerdenvereniging van het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen. Vanuit deze vereniging werd reeds herhaaldelijk via informele contacten feedback over de opleiding gegeven. Verder wordt er elk jaar een gezamenlijke activiteit van de studenten en de afgestudeerden georganiseerd, waar de pas afgestudeerden hun eindverhandeling presenteren aan de VVS, onder de titel 'Jonge Seksuologen'. Een samenvatting van de eindverhandelingen wordt in de nieuwsbrief van de VVS opgenomen.

De commissie is van mening dat het, met het aangeboden programma, mogelijk is afgestudeerden van goed niveau te leveren. De afgestudeerden die de opleiding volgen na het behalen van een ander tweede-cyclusdiploma zijn voldoende uitgerust voor een vlotte aansluiting op de arbeidsmarkt. Het diploma van familiale en seksuologische wetenschappen geeft hen duidelijk een meerwaarde. Voor de studenten die de opleiding als enige tweede-cycusopleiding volgen, is dit minder duidelijk, en is verdere specialisatie nodig, tenzij in het huidige programma iets meer counseling en voorlichtingsvaardigheden zouden worden ingebouwd (zie 2.2.).

Tenslotte meent de commissie dat de contacten die de opleiding onderhoudt met de afgestudeerden wellicht kunnen worden geoptimaliseerd.

8. De staf

De commissie meent dat de omvang van de staf ontoereikend is. Het Instituut is duidelijk onderbemand en kan slechts het niveau bereiken dat het nu heeft door de uitzonderlijke inzet van de ZAP-leden. Om op een optimale wijze onderwijs te kunnen verschaffen, moet het aantal ZAP-leden met een seksuologie-opleiding die full-time ter beschikking staan van de opleiding worden uitgebreid, en moet de ondersteuning van tenminste één AAP-lid aan de opleiding worden toegevoegd. Ook is minimum 1 FTE aan secretariële ondersteuning nodig. Verder zouden ook de stafleden van het Communicatiecentrum en de Dienst Huwelijk en Gezin, die tot grote tevredenheid van de studenten bij een aantal opleidingsonderdelen en bij de begeleiding van de stage zijn betrokken, op één of andere wijze formeel aan de opleiding moeten kunnen worden verbonden, bijvoorbeeld als deeltijds praktijkassistent. Op deze wijze zouden zij academisch worden gewaardeerd voor hun inzet voor de opleiding, en zouden zij bijvoorbeeld ook in aanmerking kunnen komen om de functie van ombudspersoon te vervullen. De voorstellen die in deze richting door de opleiding zijn gedaan, moeten door de faculteit zeker ter harte worden genomen.

De waaier aan specialisaties van de bij de opleiding betrokken docenten is volgens de commissie goed. Zoals hoger reeds gesteld is de multidisciplinariteit van de opleiding duidelijk een troef. Ook de studenten waarderen de verschillende invalshoeken die aan bod komen. Bij uitbreiding van de eigen staf lijkt het wenselijk een arts-seksuoloog aan de staf toe te voegen.

De onderwijsinspanningen van de staf worden door de commissie uitstekend geacht.

Bij aanstelling en bevordering wordt volgens de commissie voldoende rekening gehouden met didactische vaardigheden.

De activiteiten in het kader van didactische scholing van docenten, die door de centrale Dienst Universitair Onderwijs van de K.U.Leuven worden georganiseerd, worden waardevol bevonden.

9. Internationalisering

Volgens de zelfstudie nemen de meeste docenten jaarlijks deel aan enkele activiteiten in het buitenland. Sommige docenten participeren in internationale uitwisselingen.

De internationale contacten van de leden van het ZAP zijn volgens de commissie voldoende. Om de positieve invloed hiervan op het onderwijs nog te vergroten, lijkt het wenselijk dat de opleiding over een ruimer budget zou beschikken om gastdocenten uit te nodigen.

De deelname van studenten aan internationale uitwisselingsprogramma's is nog onbestaande. De commissie acht het noodzakelijk de mogelijkheid hiertoe uit te bouwen. Met de huidige personeelsbezetting lijkt dit nagenoeg onmogelijk, doch bij een personeelsuitbreiding dient hiervoor een verantwoordelijke te worden aangesteld.

10. Interne kwaliteitszorg

10.1. De zelfstudie

De commissie is van oordeel dat de zelfstudie kritisch en analytisch is. Ze was voor de leden van de commissie zeer informatief.

10.2. De interne kwaliteitszorg

De verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de opleiding ligt volgens de zelfstudie bij de Voorzitter van het Instituut voor Familiale en Seksuologische Wetenschappen, de Permanent Directeur, het Bureau, de Raad en de Permanente Onderwijscommissie (POC). Deze laatste commissie is samengesteld uit de docenten van het Instituut en een afvaardiging van de studenten. Al deze organen hebben een adviserende bevoegdheid naar de Faculteit Geneeskunde toe.

De evaluatie van het onderwijs gebeurt volgens de zelfstudie door de POC, zowel systematisch als op grond van initiatieven, en betreft zowel de aparte opleidingsonderdelen als het curriculum in zijn geheel.

De procedures voor curriculumherziening en -innovatie functioneren goed.

Ook de Permanente Onderwijscommissie schijnt op de goede weg te zijn. De betrokkenheid van de studenten bij de besluitvorming lijkt eveneens goed te zijn, zowel op structureel niveau als via informele contacten met de docenten.

Wel meent de commissie dat het noodzakelijk is een afgevaardigde van de opleiding op te nemen in het Bureau van de Faculteit Geneeskunde.

De procedure voor onderwijsevaluatie tenslotte functioneert goed. De studenten worden op adequate wijze bij de evaluatie betrokken.

11. Samenvatting van de voornaamste aanbevelingen van de visitatiecommissie

1. De commissie acht het in functie van de kwaliteit van de opleiding absoluut noodzakelijk dat de band met het Communicatiecentrum voor echtpaar- en familietherapie behouden blijft. In dit kader verwelkomt de commissie het voorstel van de opleiding om een overkoepelende structuur onder de naam 'Centrum voor fertiliteit, seksualiteit en relatie' in het leven te roepen.
2. De commissie beveelt aan handboeken zoals bijvoorbeeld 'Human Sexology' (Bancroft, 1989), 'Facetten van seksualiteit' (Slob et al., 1994) of 'Leerboek Seksuologie' (Slob et al., 1998) binnen de opleiding te gebruiken.
3. Mede gezien de evolutie in de instroom acht de commissie het wenselijk de opleiding iets meer praktisch gericht te maken, en de studenten voor te bereiden op hulpverlening en voorlichting op zeer basaal niveau. Dit kan onder meer door aandacht te besteden aan eenvoudige seksuologische counseling en advisering, en aan de basisbeginselen van seksuele voorlichting, vorming en preventie. De wijziging in de samenstelling van de instroom stelt ook eisen op het vlak van studiebegeleiding, begeleiding van de eindverhandeling, examinering, ...
4. Voor een aantal van de algemene opleidingsonderdelen zou een duidelijkere band met de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen wenselijk zijn.
5. Het lijkt wenselijk het aantal stageplaatsen en daarmee ook de keuzemogelijkheden voor de studenten uit te breiden, en dit zowel in binnen- als in buitenland.
6. Met het oog op het creëren van meer duidelijkheid omtrent de finaliteit van de opleiding, is het aangewezen de studenten bij de inschrijving niet enkel de programmabrochure, maar ook de informatiefolder te bezorgen, zodat de studenten die de Dienst voor Studietoelating niet consulteren eveneens over deze brochure kunnen beschikken.
7. Gezien het stijgend aantal studenten, is er nood aan een ombudspersoon voor de opleiding.
8. Er dient in overleg met de faculteit een oplossing te worden gezocht voor het gebrek aan voldoende grote onderwijslokalen. Verder lijkt het wenselijk een lokaal ter beschikking van de studenten te stellen waar zij elkaar buiten de colleges kunnen ontmoeten.
9. In de bibliotheekcommissie van de biomedische bibliotheek, die beslist over de aankopen, zou een afgevaardigde van de opleiding familiale en seksuologische wetenschappen moeten worden opgenomen.
10. Een uitbreiding van het personeelsbestand en van de werkingsmiddelen dringt zich op. Het aantal ZAP-leden met een seksuologie-opleiding die full-time ter beschikking staan van de opleiding moet worden uitgebreid, en er moet de ondersteuning van tenminste één AAP-lid aan de opleiding worden toegevoegd. Ook is minimum 1 FTE aan secretariële ondersteuning

nodig. Verder zouden ook de stafleden van het Communicatiecentrum en de Dienst Huwelijk en Gezin, die bij een aantal opleidingsonderdelen en bij de begeleiding van de stage zijn betrokken, op één of andere wijze aan de opleiding moeten kunnen worden verbonden, bijvoorbeeld als deeltijds praktijkassistent.

11. De commissie acht het noodzakelijk de mogelijkheid tot deelname aan internationale uitwisselingsprogramma's voor de studenten uit te bouwen. Bij een eventuele personeelsuitbreiding dient hiervoor een verantwoordelijke te worden aangesteld.
12. Het lijkt de commissie noodzakelijk een afgevaardigde van de opleiding op te nemen in het Bureau van de Faculteit Geneeskunde.

Personalia van de leden van de visitatiecommissie

PROF. DR. A.K. SLOB (1940) studeerde in 1965 af als bioloog aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Hij behaalde zijn doctoraat aan de Faculteit Geneeskunde van de Erasmusuniversiteit Rotterdam in 1972. In 1980 werd hij geregistreerd als medisch fysioloog, en in 1994 als seksuoloog voor de Nederlandse Vereniging voor Seksuologie.

In de periode 1961-1973 was hij leraar biologie. Sinds 1967 is hij verbonden aan de Erasmusuniversiteit Rotterdam, eerst als wetenschappelijk (hoofd-)medewerker (1967-1984), daarna als universitair hoofddocent (sinds 1984) en als hoogleraar fysiologie en patho-fysiologie van de seksualiteit (sinds 1991). Daarnaast was hij gastdocent en -onderzoeker aan verscheidene binnen- en buitenlandse instellingen, en nam hij deel aan wetenschappelijke congressen in binnen- en buitenland. In 1987 ontving hij de eerste 'Van Emde Boas-Van Ussel Prijs' van de Nederlandse Vereniging voor Seksuologie.

Zijn onderzoeksactiviteiten situeren zich vooral op het gebied van gedragsendocrinologie, meer bepaald hormonen en seksueel gedrag bij ratten, apen en mensen, op het vlak van psychofysiologie bij mannen met en zonder seksuele problemen en therapie, en op het vlak van medicatiestudies bij mannen met seksuele disfuncties.

Prof. Slob publiceerde meer dan 110 bijdragen in internationale tijdschriften en meer dan 60 papers in Nederlandse boeken en tijdschriften. Verder was hij initiatiefnemer en (co-)editor van twee Nederlandse tekstboeken omtrent seksuologie, en producent van 7 films en video's over menselijke en dierlijke seksualiteit. Hij is lid van de redactieraad van 'Physiology and Behavior', 'Archives of Sex Behavior', 'Journal of Sex and Marital Therapy', 'Scandinavian Journal of Sex Research' en 'Diagnostiek-wijzer'.

Sinds 1987 is hij hoofdredacteur van het 'Tijdschrift voor Seksuologie'. Van 1993 tot 1995 was hij (past) president (elect) van de 'International Society of Sex Research'.

DR. P. SMITS (1948) studeerde geneeskunde aan het Universitair Centrum Antwerpen, Lovanium (Congo) en de Katholieke Universiteit Leuven. Aan deze laatste instelling studeerde hij in 1975 af als arts. In 1973 studeerde hij familiale en seksuologische wetenschappen aan de Katholieke Universiteit Leuven. Sinds 1975 heeft hij een praktijk als huisarts.

In de periode 1976-1978 was hij als docent verbonden aan de Afdeling Kinesithérapie van het Coloma-instituut te Mechelen. Van 1979 tot 1991 was hij assistent aan de Afdeling Huisartsgeneeskunde van de Universitaire Instelling Antwerpen, en sinds 1991 is hij als erkend medewerker aan deze afdeling verbonden. Sinds 1995 is hij erkend stagemeester. Sinds 1996 is hij titularis van de cursus seksuologie en sinds 1997 van de cursus psychogynaecologie aan de Afdeling Vroedkunde van het Departement Gezondheidszorg van de Karel de Grote Hogeschool Antwerpen. Ook is hij sinds 1995 titularis van het seminarie vergadertechnieken rondom drugs voor de Interdisciplinaire Opleiding Jeugdgezondheidszorg.

Sinds 1975 is dr. Smits actief lid van de Wetenschappelijke Vereniging voor Vlaamse Huisartsen. Sinds 1994 is hij voorzitter van de commissie Klinische Verloskunde van deze vereniging, en lesgever van de cursussen Verloskunde voor Huisartsen en Zwangerschapsbegeleiding voor Huisartsen. In 1979 was hij stichtend lid van de Vereniging voor Seksuologen Leuven. In de periode 1991-1992 was hij directeur van het Vlaams Huisartsen Instituut. Sinds 1991 is hij binnen dit instituut verantwoordelijk voor het project 'Omgaan met Seksualiteit en Anticonceptie'.

In 1992 ontving hij de prijs van de Vlaamse Huisarts. Dr. Smits hield diverse spreekbeurten over seksuologie, anticonceptie, zwangerschap, bevalling, kinderen, adolescenten, enzovoort.

PROF. DR. M. SPOELDERS (1947) studeerde na een opleiding tot leraar secundair onderwijs, pedagogische wetenschappen aan de Universiteit Gent. Hij behaalde er zijn doctoraat in 1975. Sinds 1970 is hij werkzaam aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van deze universiteit, eerst als bursaal/mandaathouder van het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (1970-1980), later als assistent, werkleider en lector (1981-1990) en sindsdien als zelfstandig academisch personeelslid (hoofddocent). Hij is voorzitter van de Vakgroep Pedagogiek van de RUG en onderwijst (psycho-)pedagogiek en bijzondere didactiek. Hij was tevens gast-professor aan verscheidene binnen- en buitenlandse universiteiten. Hij zit het non-discriminatie-overleg voor met betrekking tot het secundair onderwijs van de regio Gent.

Zijn onderzoeksinteresse gaat voornamelijk uit naar taalpedagogische onderwerpen. Hij publiceerde een honderdtal bijdragen in internationale en nationale wetenschappelijke en professionele tijdschriften, en is de editor of auteur van boeken over geletterdheidsopvoeding, lezen, schrijven, pedagogische grammatica's, pedagogische pragmatiek en communicatie. Verder was hij organisator van en geïnviteerd spreker op verscheidene internationale wetenschappelijke congressen. Prof. M. Spoelders is ook de editor van het internationale tijdschrift 'Scientia Paedagogica Experimentalis' en lid van de redactie van internationale en nationale wetenschappelijke pedagogische en toegepast linguïstische tijdschriften. Hij is past-president van de 'Association Internationale de Linguistique Appliquée' en treedt geregeld op als adviseur voor internationale en nationale gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties.

BIJLAGE 2

Bezoekschema

Woensdag 6 mei 1998

9u - 9u45	intern beraad visitatiecommissie: voorbereiding van de gesprekken
9u45 - 10u30	gesprek visitatiecommissie met het faculteitsbestuur, de opstellers van de zelfstudie en de facultair coördinator
10u30 - 11u	gesprek met de studenten uit de permanente onderwijscommissie, de faculteitsraad en eventueel andere organen
11u - 11u15	pauze
11u15- 12u	gesprek met leden van het academisch personeel uit de permanente onderwijscommissie en de faculteitsraad, en verantwoordelijke interne kwaliteitszorg
12u - 12u45	gesprek met tweede-cyclusstudenten
12u45-13u45	middagmaal
13u45 - 15u	gesprek met leden van het zelfstandig academisch personeel inclusief stageverantwoordelijke
15u - 15u45	gesprek met verantwoordelijken studie-advies en -begeleiding (facultair en centraal), ombudspersoon, facultair verantwoordelijke internationalisering
15u45 - 16u	pauze
16u - 18u	bezoek commissieleden onderwijsruimten, bibliotheek, computerlokalen e.d.
18u - 18u45	gesprek met afgestudeerden
19u	informele ontmoeting met vertegenwoordiging academische overheid, faculteitsbestuur en opleidingsafgevaardigden
20u	avondmaaltijd visitatiecommissie

Donderdag 7 mei 1998

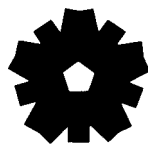
9u-10u30	spreekuur en/of aanvullende gesprekken op uitnodiging van de commissie
10u30-11u30	gesprek met faculteitsbestuur, facultair coördinator, opleidingsverantwoordelijken
11u30 - 11u45	pauze
11u45 - 12u30	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
12u30 - 13u30	middagmaal
13u30 - 15u30	intern beraad van de commissie, voorbereiding mondelinge rapportering
15u30	mondelinge rapportering

Exemplaren van dit rapport kunnen tegen betaling verkregen worden op het
VL.I.R.-secretariaat, Egmontstraat 5, 1000 Brussel (tel. 02/512 91 10)

Wettelijke Depot: D/1998/2939/5

Vlaamse Interuniversitaire Raad
Egmontstraat 5 – 1000 Brussel
Tel (02) 512 91 10 – Fax (02) 512 29 96

